

PAVEL KOPEČEK

ODBOJOVÉ Hnutí NA STŘEDNÍ MORAVĚ V LETECH 1939–1945

V KONTEXTU PROTIFAŠISTICKÉ REZISTENCE V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA
A V EVROPĚ OVLÁDANÉ NACISTICKÝM NĚMECKEM

ODBOJOVÉ Hnutí
NA STŘEDNÍ MORAVĚ
V LETECH 1939–1945

PAVEL KOPEČEK
ODBOJOVÉ Hnutí
NA STŘEDNÍ MORAVĚ
V LETECH 1939–1945

V KONTEXTU PROTIFAŠISTICKÉ REZISTENCE V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA
A V EVROPĚ OVLÁDANÉ NACISTICKÝM NĚMECKEM

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Vznik publikace byl podpořen v rámci projektu Vývoj a proměny obsahů učebnic společenskovedních předmětů před rokem 1989 a po něm.
Poskytovatel Pdf UP č.: IGA_PdF_2022_018

Recenzovali

prof. PhDr. František Mezihorák, CSc., Dr.h.c.

prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Mgr. Petr Jirák

© Pavel Kopeček, 2023

Photos © Státní okresní archiv Kroměříž, Státní okresní archiv Prostějov,

Státní okresní archiv Přešov, Wikimedia Commons, 2023

Cover art © Emil Křížka, 2023

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2023

ISBN 978-80-278-0138-1 (print)

ISBN 978-80-278-1346-9 (ePub)

ISBN 978-80-278-1347-6 (mobi)

ISBN 978-80-278-1348-3 (pdf)

Věnováno mé rodině

OBSAH

ÚVOD.....	11
Metodologie a struktura knihy.....	12
Střední Morava jako specifický fenomén.....	14
Návaznost na dosavadní výzkum a hlavní použité zdroje	21
1 VZNIK A PŮSOBENÍ VELKÝCH ODBOJOVÝCH ORGANIZACÍ V POČÁTEČNÍ FÁZI OKUPACE ČESKÝCH ZEMÍ (1939–1940).....	27
1.1 Odbojová hnutí v evropských zemích v letech 1939–1940	28
1.2 Obrana národa a sokolský odboj v počátečním období nacistické okupace	39
1.2.1 Výstavba a struktura ON na střední Moravě	45
1.2.2 Ilegální činnost Sokola a civilní skupiny ON	61
1.2.3 Opatřování zbraní a dalšího vojenského materiálu	71
1.2.4 Ilegální tisk národního odboje na počátku okupace	75
1.2.5 Ilegální přechody hranic a jejich význam pro činnost domácího i zahraničního odboje	82
1.2.6 Zpravodajství, sabotáže a podpůrná činnost	88
1.2.7 Akce k 28. říjnu 1939, její předehra a dozvuky	95
1.2.8 Údery gestapa proti Obráně národa v období let 1939–1940	101
1.2.9 Hodnocení a význam	117
1.3 Politické ústředí, Petiční výbor Věrní zůstaneme a Ústřední vedení odboje domácího	119
1.3.1 Vznik základní struktury PVVZ na střední Moravě	122
1.3.2 Další skupiny PVVZ na střední Moravě	128
1.3.3 Nová etapa ve vývoji domácího odboje na jaře 1940	131

1.4 KSC v ilegalitě a odboji	135
1.4.1 Činnost ilegální KSC na střední Moravě v letech 1939–1940	139
Olomoucko, Litovelsko a Prostějovsko	142
Hranicko, Přerovsko a Kojetínsko	147
Holešovsko, Bystřicko a Kroměřížsko	154
1.4.2 Úder gestapa proti ilegální KSC na střední Moravě na jaře a v létě 1940	159
2 NADĚJE A PORÁŽKY ODBOJOVÉHO HNUTÍ V LETECH 1941–1942	171
2.1 Vzestup odbojových aktivit v okupovaných evropských zemích v letech 1941–1942	172
2.2 Východiska národního i komunistického odbojového hnutí v protektorátu Čechy a Morava v roce 1941	181
2.3 Vznik Moravské pětky a aktivity jejích skupin na střední Moravě v průběhu roku 1941	184
2.4 Konstituování odbojové organizace Lvice a vznik jejího centrálního vedení v Ostravě na podzim roku 1941	192
2.5 Vzestup propagačních a sabotážních aktivit českého odboje v létě a na podzim roku 1941	198
2.6 Výsadky ze SSSR v létě 1941 na střední Moravě	201
2.7 Vyhlášení stanného práva na konci září 1941 a jeho důsledky pro odbojové hnutí na střední Moravě	214
2.8 Drtivé zásahy gestapa proti ÚVODU a Moravské pětce na podzim 1941	220
2.9 Akce Sokol a její důsledky pro odbojové hnutí na střední Moravě	227
2.10 Dopadení členů výsadku S-1 a rozbití jejich podporovatelské sítě	229
2.11 Stanné soudy s členy středomoravského odboje a jejich hromadná poprava v Mauthausenu v květnu 1942	235
2.12 Epilog činnosti ÚVODU a Moravské pětky na střední Moravě	238

2.13	Příchod první vlny výsadek ze Západu a jejich působení na střední Moravě	248
2.14	Vznik sokolské odbojové organizace Jindra a její působení na střední Moravě	252
2.15	Aktivizace činnosti ilegální organizace Lvice v průběhu roku 1942	256
2.16	Vznik a činnost partyzánského oddílu Zelený kádr	258
2.17	Druhé stanné právo a činnost odbojového hnutí na střední Moravě v tomto období	260
2.18	Rozbití Zeleného kádru, Lvice a Jindry gestapem na přelomu let 1942 a 1943	269
2.19	Působení komunistického odboje na střední Moravě v průběhu let 1941–1942	281
2.19.1	Odbojová skupina Jana Rychtalíka	282
2.19.2	Aktivity Zemského vedení KSČ na Olomoucku a Prostějovsku v průběhu let 1941–1942	290
2.19.3	Ilegální skupina Moravské rovnosti na Kojetínsku a Přerovsku	295
3	ODBOJOVÉ HNUTÍ V LETECH 1943–1945	303
3.1	Důsledky přelomu ve vývoji druhé světové války pro odbojová hnutí v evropských zemích	303
3.1.1	Okupované státy na Balkáně	306
3.1.2	Okupovaná území Sovětského svazu a Polska	310
3.1.3	Skandinávie	315
3.1.4	Západní Evropa	317
3.1.5	Německo a jeho spojenci	321
3.2	Krise českého odboje v poheydrichovském období a snahy o její překonání	329
3.2.1	Přípravný revoluční národní výbor a ilegální organizace národních výborů na střední Moravě	332
3.2.2	Hnutí za svobodu	339
3.2.3	Rada tří a její působení na střední Moravě	340

3.3	Přechod k diverzní a bojové činnosti	347
3.3.1	Partyzánská skupina Bílá lvice a oddíl majora Petráše	350
3.3.2	Velkobystřická odbojová a partyzánská skupina	357
3.4	Oživení činnosti odbojového hnutí od druhé poloviny roku 1944	361
3.4.1	SNP a ilegální přechody moravsko-slovenské hranice	361
3.4.2	Výsadky ze Západu v období let 1944–1945	365
3.4.3	Paraskupina Clay a její odbojová organizace	367
3.5	Komunistický a další levicový odboj v Čechách a na Moravě v letech 1944–1945	382
3.5.1	Aktivizace komunistického odboje na střední Moravě v závěru nacistické okupace	386
3.6	Výsadky z Východu a rozvoj partyzánského hnutí v českých zemích v závěru nacistické okupace	395
3.7	První československá partyzánská brigáda Jana Žižky a její působení na Moravě	414
3.8	Spolupráce TVCO a dalších odbojových skupin na střední Moravě s partyzánskou brigádou Jana Žižky	427
3.8.1	Činnost partyzánských oddílů a na ně napojených odbojových skupin v oblasti Bystřice pod Hostýnem a Holešova	435
3.8.2	Spolupráce odbojových skupin s 1. československou brigádou Jana Žižky na Přerovsku a Hranicku	453
3.8.3	Epilog působení Velkobystřické partyzánské skupiny na Olomoucku	468
3.9	Partyzánský oddíl Juraj	470
3.9.1	Protipartyzánské operace v Zákřově a Přestavlkách	482
3.10	Partyzánský oddíl Olga	492
3.11	Působení partyzánského oddílu Jermak na střední Moravě	498
3.11.1	Činnost jednotlivých částí Jermaku a dalších partyzánských skupin na Prostějovsku a Litovelsku	506
3.11.2	Tragédie ve Vícově a v Javoříčku	515

3.12 Povstání na střední Moravě v květnu 1945 v kontextu obdobných vystoupení v průběhu druhé světové války.....	524
3.12.1 Vojenská situace v závěru války na území českých zemí a povstalecké koncepce domácího odboje v této fázi okupace.....	531
3.12.2 Povstání v Přerově 1. května 1945.....	534
3.12.3 Ohlasy přerovského povstání v dalších obcích na střední Moravě.....	546
3.12.3 Povstalecké akce v dalších oblastech protektorátu Čechy a Morava v květnu 1945.....	558
3.13 Osвобоzení střední Moravy v květnu 1945 a podíl místních odbojových skupin na něm.....	562
ZÁVĚR.....	579
SUMMARY.....	585
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	593
PŘÍLOHY.....	629
Příloha 1.....	629
Příloha 2.....	630
Příloha 3.....	632
Příloha 4.....	634
Příloha 5.....	635
Příloha 6.....	636
JMENNÝ REJSTŘÍK.....	637

ÚVOD

Snahy o objektivní historické zpracování dějin odboje v Československu v období nacistické okupace narážely prakticky od samého počátku na řadu problémů a omezení. Mezi ty nejdůležitější patřila značná politizace tohoto tématu, protože pro Komunistickou stranu Československa představovala její důležitá role v protinacistické rezistenci jedno z nejvýraznějších propagandistických zdůvodnění, které jí po únoru 1948 mělo opravňovat k monopolnímu držení moci. Velké množství příslušníků domácího i zahraničního protinacistického odboje se také stalo obětí represí pounorového režimu, postavilo se mu otevřeně na odpor, emigrovalo na Západ nebo se „pouze“ dostalo do jeho nemilosti a úmyslného zapomnění. Vzhledem k satelitnímu postavení Československa vůči Sovětskému svazu bylo také prakticky nemožné objektivně a nezaujatě posuzovat roli SSSR a jeho občanů (například partyzánů nebo parašutistů) v českém a slovenském hnutí odporu. Tyto skutečnosti vedly k zatemňování, zkreslování nebo přímo tabuizování řady kapitol v dějinách odboje – nekomunistického, ale paradoxně i komunistického. Takřka všechny odborné historické práce s tématem protinacistické rezistence, které byly v Československu oficiálně vydány mezi léty 1948 a 1989, tak byly těmito politickými vlivy více či méně poznamenány, i když pochopitelně i v tomto období vznikla celá řada podnětných a odborně fundovaných dílčích studií i rozsáhlejších publikací věnovaných této problematice, z nichž mnohé jsou využity i v této práci.

Po pádu komunistického režimu předchází politická omezení padla, a mohlo tak vzniknout velké množství historických prací i pramenných edic věnujících se dosud nezpracovaným nebo málo zpracovaným tématům vztahujícím se k českému odbojovému hnutí, například některým nekomunistickým ilegálním organizacím, výsadbkům ze Západu, problematice atentátu na Heydricha atd. Celkem logicky se pozornost

části historiků nebo historizujících publicistů obrátila i k některým jeho více či méně kontroverzním aspektům – dopadu sovětsko-německého paktu o neútočení na komunistickou rezistenci, negativním jevům provázejícím partyzánské hnutí, podílu části členů odbojových a partyzánských skupin na represích vůči německému obyvatelstvu na území Československa po skončení nacistické okupace atd. Téma protinacistického odboje bylo ovšem nyní do určité míry vzhledem ke své předchozí vypjaté ideologizaci vnímáno částí veřejnosti též jako zprofanované a snad i „vyčerpané“.

Avšak i přes výraznou pozornost, jež byla historickému bádání v oblasti českého a československého protinacistického odboje věnována, zde ovšem stále zůstává řada „bílých míst“, která si zaslouží odborné zpracování. Chybí například vědecké práce, které by celistvým způsobem zachytily působení národních ilegálních organizací Obrana národa nebo Rada tří, či monografie k některým partyzánským oddílům nebo odbojovým sítím napojeným na výsadkové skupiny. Námětem k širší odborné diskusi je také to, zda celkový historický pohled, ze kterého byl český protinacistický odboj i obecně vývoj v protektorátu Čechy a Morava doposud posuzován, není převážně zaměřen – s výjimkou úzce specializovaných studií a regionální historické literatury – na dění ve velkých a větších městech, tj. zda zde poněkud nechybí zachycení historické perspektivy nazírané z pohledu českého a moravského venkova a menších měst, v nichž tato velmi rozporuplná historická epocha probíhala v řadě ohledů za odlišných podmínek. Poměrně malá pozornost byla rovněž věnována začlenění českého protinacistického odboje do celkového kontextu rezistence v ostatních evropských zemích ovládaných nacistickým Německem.

Metodologie a struktura knihy

Dosavadní historické práce věnované českému protinacistickému odboji ho většinou pojímaly buď z „celostátního“, nebo naopak úzce regionálního pohledu, popř. byly tematicky zaměřeny na jednotlivé odbojové struktury nebo specifické problémy, například na působení výsadko-

vých skupin nebo partyzánských oddílů. Až na výjimky zde tedy chybí kategorie detailnějších studií, které by analyzovaly rozměr české protinacistické rezistence v rozsáhlejších regionálních rámci, větším než například jednotlivé město nebo politický okres. Právě takové zpracování regionu střední Moravy by měla být základním, a snad také inovativním koncepčním záměrem této publikace. Ta by měla popsat působení české protinacistické rezistence v rámci celé této oblasti, a to nejen v kontextu činnosti odbojového hnutí v celém protektorátu Čechy a Morava, ale i v rámci celkového vývoje protinacistické rezistence v ostatních zemích nacistickým Německem ovládané Evropy. Cílem by přitom měl být nejen popis geneze, aktivit a popř. i likvidace jednotlivých odbojových struktur a objektivní zhodnocení jejich významu, ale také analýza vnějších i vnitřních faktorů, které odbojové hnutí v průběhu jeho existence utvářely a ovlivňovaly. Pozornost by měla být věnována také sociálnímu, společenskému a politickému zakotvení účastníků odbojového hnutí i motivům, které je vedly k zapojení do ilegálních aktivit.

V této publikaci by rovněž měly být postiženy nejen rozdíly, ale i shody v charakteru, personálním složení a metodách činnosti jednotlivých odbojových skupin a organizací, které v mnoha případech působily nejen na střední Moravě, ale i v dalších regionech Čech a Moravy, popř. i na území celého protektorátu Čechy a Morava. Pozornost by měla být věnována také pátracím a represivním akcím, kterými na aktivity odbojových skupin reagovaly nacistické bezpečnostní orgány, zejména služebny gestapa a v závěrečné fázi okupace také zvláštní protipartyzánské policejní a armádní jednotky.

Vzhledem k plánovanému rozsahu této publikace a jejímu základnímu zaměření je v ní naopak jen ve velmi omezené míře věnován prostor dalším významným historickým tématům vztahujícím se k období let 1939–1945, například hospodářskému, správnímu a kulturnímu vývoji, fenoménu kolaborace, genocidě židovského a romského obyvatelstva, vývoji oblastí odtržených po mnichovské dohodě atd. V obecném kontextu vývoje odbojového hnutí, který je součástí jednotlivých kapitol publikace, jsou pak jen v nezbytně nutné míře popsány nejdů-

ležitější globální vojenské a politické události, které ovlivňovaly vývoj rezistence jak v protektorátu Čechy a Morava, tak i v dalších zemích ovládaných nacistickým Německem.

Z hlediska vnitřního členění je publikace rozdělena podle chronologického principu na tři základní kapitoly věnované působení odbojového hnutí v jednotlivých fázích nacistické okupace českých zemí, tj. v obdobích 1939–1940, 1941–1942 a 1943–1945. Toto základní chronologické členění je pak doplněno hlediskem tematickým, při jehož uplatnění je v rámci jednotlivých podkapitol a oddílů zachycen vývoj odbojových organizací působících v regionu střední Moravy, a to v kontextu vývoje odbojového hnutí v celém protektorátu Čechy a Morava a v komparaci s vývojem rezistence v dalších evropských zemích. Z hlediska zaměření je pozornost věnována zejména těm odbojovým skupinám, jejichž ilegální působení zasáhlo širší území, měly větší počet členů, vyvíjely výraznější aktivity, které přesahovaly místní rámec, popř. byly součástí rozsáhlejších ilegálních struktur a organizací, které působily buď v rámci celého protektorátu Čechy a Morava, nebo aspoň v rámci více jeho regionů. V těchto souvislostech jsou popsány a analyzovány například i události provázející první a druhé stanné právo nebo protipartyzánské represivní akce nacistických bezpečnostních jednotek v závěru války.

Střední Morava jako specifický fenomén

Region střední Moravy, jehož přirozeným centrem bylo a je město Olomouc, bezpochyby v minulosti představoval, a i dnes tvoří určitý specifický celek, a to nejen v geografickém, ale i v hospodářském, kulturním, společenském a politickém ohledu.¹ Je ovšem zřejmé, že jeho přesné zeměpisné vymezení, které by bylo všeobecně přijatelné, je poměrně problematické a nejednotné. Rozhodujícím kritériem při určení přesného územního rozsahu přitom nemůže být ani správní členění to-

¹ V dalším textu je pro tento region používán pojem střední Morava, rovněž používaný pojem Olomoucko je kvůli zabránění nejasnostem vyhrazen pro území zahrnující původní politické okresy Olomouc-město a Olomouc-venkov.

hoto regionu, které v minulosti podléhalo výrazným změnám. Autor se proto pro účely této publikace rozhodl použít asi tematicky nejvhodnější vymezení, které také při budování své organizační struktury zvolily nejrozsáhlejší a nejpočetnější odbojové organizace působící zde na počátku nacistické okupace, tj. ilegální Komunistická strana Československa a Obrana národa. Jejich pojetí střední Moravy přitom odráželo určité územně politické koncepty, z nichž tyto ilegální organizace ve své činnosti vycházely. Tyto koncepty budou analyzovány v příslušných částech této publikace.

Krajské vedení ilegální KSČ v Olomouci už od konce roku 1938 navázalo na územní rozsah svého XI. stranického kraje Olomouc z období první československé republiky a začalo organizovat svoji ilegální síť v tehdejších politických okresech Holešov, Hranice, Kroměříž, Litovel, Olomouc-město, Olomouc-venkov, Prostějov a Přerov, ovšem bez území, která byla od okresů Olomouc-venkov, Hranice a Litovel odtržena po mnichovské konferenci. Podobně postupovalo i olomoucké krajské velení Obrany národa (ON), pro něž se územní základnou jeho organizačních ilegálních aktivit na jaře 1939 stal olomoucký kraj číslo 3 Národního souručenství, který zahrnoval politické okresy Olomouc-město, Olomouc-venkov, Litovel, Prostějov, Přerov, Kroměříž, Holešov a soudní okres Lipník nad Bečvou, opět samozřejmě bez oblastí odtržených po Mnichovu. Na rozdíl od olomouckého KV KSČ tedy do působnosti olomouckého krajského velení ON nepatřil soudní okres Hranice (společně se soudním okresem Lipník nad Bečvou součást politického okresu Hranice), který v organizaci ON spadal pod její krajské velitelství v Ostravě. V této publikaci je tedy věnována pozornost odbojové činnosti v takto vymezeném regionu, samozřejmě s určitými tematickými přesahy do okolních oblastí (například Lošticka, Boskovicka, Zlínska, Vyškovska nebo Vsetínska) bez ohledu na to, zda tyto byly součástí protektorátu nebo odtrženého pohraničí.²

² I když není účelem této publikace sledovat správní vývoj popisovaného regionu v průběhu nacistické okupace, je vhodné zmínit alespoň tu nejvýznamnější změnu, kdy byl v roce 1942 zrušen politický okres Holešov a jeho území bylo přiřčeno k okolním politickým okresům.

Pro rámcové srovnání je ovšem vhodné alespoň stručně nastínit členění, které pro působnost svých správních a bezpečnostních orgánů v oblasti střední Moravy zavedl v letech 1939–1945 německý okupační režim. Již v přechodném období tzv. vojenské správy, trvající od 15. března do 15. dubna 1939, se konstituovaly základy civilní správy protektorátu Čechy a Morava, jejíž nejnižší článek tvořily tzv. oberlandráty (úřady vrchních zemských radů). Na střední Moravě existovaly tyto oberlandráty zpočátku tři – olomoucký (zahrnoval politické okresy Olomouc-město, Olomouc-venkov, Hranice a Přerov), prostějovský a kroměřížský. K 1. červenci 1940 byly ale dva poslední zrušeny a většina jejich území byla přiřčena právě k olomouckému oberlandrátu, jehož působnost se tak vztahovala v podstatě na výše vymezený region střední Moravy. V souvislosti s tzv. Heydrichovou správní reformou v roce 1942 byl ovšem i tento oberlandrát zrušen a jeho území připojeno k oberlandrátu v Ostravě. Co se týče rozmístění služeben gestapa v prostoru střední Moravy, jeho venkovní služebny podřízené řídicí služebně v Brně byly na jaře 1939 zřízeny v Olomouci (s pobočkou v Přerově), v Hranicích, Prostějově a Kroměříži. Na konci srpna 1941 byly tři posledně uvedené služebny zrušeny, naproti tomu zmíněná pobočka v Přerově se od 1. září 1941 změnila na plnohodnotnou venkovní služebnu.

V charakteristice výše vymezeného regionu střední Moravy lze v předokupačním i okupačním období najít celou řadu výrazných obecných rysů, které zde ovlivňovaly vznik a působení odbojových a partyzánských skupin a organizací. Z geografického hlediska šlo převážně o rovinatou oblast, tvořenou z velké části úrodnými nížinami Hornomoravského úvalu, do níž ale také zasahovaly některé hornaté a lesnaté celky (zejména Hostýnské vrchy, Dražanská vrchovina, Chříby, Bouzovská vrchovina a nejjihnější část Nízkého Jeseníku – Oderské vrchy). Tyto horské a podhorské oblasti se od konce roku 1944 staly základnami některých partyzánských formací, pro jejichž zásobování bylo zase naopak často velmi důležité spojení s ilegálními skupinami působícími v hospodářsky produktivnějších nížinných částech regionu.

Z hlediska národnostního se po odtržení oblastí s převážně německým obyvatelstvem na podzim 1938 zvýraznil etnicky český charakter tohoto regionu, poměrně silné německé menšiny ovšem zůstaly v některých městských centrech (zejména Olomouci, Hranicích a Lipníku nad Bečvou), ale i v některých venkovských oblastech. Mezi tímto německým obyvatelstvem převládl v druhé polovině 30. let vliv Henleinovy Sudetoněmecké strany, výjimkou zde byli němečtí antifašisté (zejména komunisté) v obci Hlubočky a jejím okolí, kteří zde v průběhu okupace vytvořili samostatnou odbojovou skupinu. V průběhu nacistické okupace pak došlo k takřka úplné likvidaci židovské menšiny, která do té doby hrála významnou hospodářskou a společenskou úlohu zejména v Olomouci, Prostějově a Holešově.

Z vojensko-strategického hlediska představovala střední Morava už tradičně velmi důležitý prostor, což se výrazně odrazilo i v předmnichovském období v mimořádně silné koncentraci vojenských útvarů a zařízení. Jen v samotné Olomouci se nacházela řada vojenských velitelství, jednotek a zařízení, mj. velitelství IV. sboru, řada dělostřeleckých útvarů, letiště, divizní soud s prokuraturou atd. Byl zde také umístěn 6. pěší pluk Hanácký, v němž působila řada pozdějších účastníků protifašistického odboje. Rovněž některá další města v regionu, zejména Hranice a Kroměříž, ale v předmnichovském období rovněž Prostějov, Holešov nebo Přerov, představovala významná vojenská centra.

Tento faktor sehrál na střední Moravě v organizování protinacistické rezistence důležitou roli zejména v tom smyslu, že po demobilizaci se řada příslušníků československé armády, kteří zde zůstali a přešli do civilních zaměstnání, nebo se sem vrátili z jiných oblastí Československa, zapojila do vytvářených odbojových organizací, zpočátku zejména do Obrany národa. I po rozbití struktury ON ale představovali zejména bývalí příslušníci důstojnického a poddůstojnického sboru československé armády jádro řady dalších odbojových a partyzánských skupin působících v tomto regionu (mj. Bílé lvice, oddílů majora Petráše, ilegálních skupin napojených na výsadek Clay, Tajné vojenské a civilní organizace při 1. československé partyzánské brigádě Jana Žižky atd.).

Hospodářsky byla střední Morava před druhou světovou válkou převážně zemědělskou oblastí, průmysl zde byl – kromě určitých výjimek (například železářské továrny Moravia v Hlubočkách a Mariánském Údolí nebo pumpařský a chemický závod Sigmund – Chema v Lutíně) – soustředěn zejména do městských center. Na zdejší mimořádně produktivní zemědělství byl navázán potravinářský průmysl (pivovary, sladovny, lihovary, cukrovary atd.), ale své místo zde měl i průmysl železářský, dřevařský, oděvnický, chemický i jiný. Většinou šlo o menší a střední podniky, některé z nich byly ovšem součástí větších hospodářských celků, například přerovská továrna na výrobu optických přístrojů Optikotechna byla od 30. let součástí koncernu brněnské Zbrojovky. Přerov také se svými Středomoravskými elektrárnami (SME) představoval nejvýznamnější centrum elektrárenství na celé střední Moravě.

Zejména významnější průmyslové podniky v regionu se na počátku okupace staly jednou z klíčových organizačních základů ilegální KSČ, která v nich vytvářela své odbojové buňky. Rovněž pro další odbojové organizace představovaly zejména průmyslové závody se zbrojní výrobou významnou sféru působení zejména v oblasti zpravodajství a propagační činnosti a v určité míře i sabotážních a diverzních aktivit. V závěru okupace se pak do popředí dostaly snahy odbojového hnutí uchránit cenná průmyslová zařízení před zničením, které nacisté plánovali v rámci akce ARLZ.

Pro značnou část aktivit českého odbojového hnutí na střední Moravě – ať už zpravodajství, organizaci ilegálních přechodů hranic, nebo distribuci ilegálního tisku – hrálo významnou úlohu také to, že zejména Olomouc a Přerov byly jedněmi z nejdůležitějších železničních uzlů na celé Moravě. Železničáři a také zaměstnanci nádražních pošt různě zapojení do odbojových aktivit představovali po celou dobu okupace důležitou složku ilegálního hnutí. Železniční doprava se rovněž stala jedním z nejčastějších cílů sabotáží „civilních“ odbojových skupin i diverzních útoků partyzánských oddílů v závěrečné fázi německé okupace.

Z politického hlediska představovala střední Morava poměrně různorodý celek. Obecně lze konstatovat, že zde zejména ve venkovských oblastech a menších městech převažoval vliv agrárníků a lidovců. Posledně jmenovaní měli vedle širokého okruhu věřících významné zázemí rovněž v prostředí olomoucké teologické fakulty, arcibiskupství a dalších církevních institucích i v katolickém tisku. Zejména ve zdejších průmyslových centrech Olomouci, Prostějově a Přerově a jejich okolí měly také velmi silné pozice levicové politické strany – sociální demokraté, národní socialisté a zčásti i komunisté, mezi jejichž „bašty“ patřil především Kojetín. Zejména v Olomouci a Prostějově působil rovněž výrazný vliv národní demokracie (resp. posléze Národního sjednocení) a strany živnostensko-obchodnické. Některá středomoravská města se ovšem stala také výraznými středisky českého fašistického hnutí, a to jak v meziválečném období (Prostějov, Holešov), tak i v období nacistické okupace (Kojetín, Kroměříž).³

Ze společenských a tělovýchovných organizací, které zasahovaly do života obyvatel často ještě výrazněji a bezprostředněji než politické strany, hrály na střední Moravě významnou úlohu zejména Sokol, katolicky orientovaný Orel, sociálně demokratický Svaz dělnických tělocvičných jednot, mládežnický český Skaut – Junák, legionářské organizace (zejména Československá obec legionářská) a Národní jednota pro východní Moravu, která měla své centrum přímo v Olomouci. Z odborových organizací rozdělených podle politické orientace zde mělo největší vliv sociálně demokratické Odborové sdružení československé. Na střední Moravě se rovněž nacházela řada významných vzdělávacích institucí, včetně zmíněné teologické fakulty v Olomouci nebo gymnázií v Olomouci, Přerově, Kroměříži, Holešově, Prostějově a v Litovli.

I tato politická a společenská skladba regionu se výrazně projevila v souvislostech působení odbojového hnutí v období nacistické okupace. Nejvýrazněji tento faktor vystupuje do popředí v případě ilegální KSČ, která se zde v letech 1939–1940 opírala zejména o své předválečné členy

³ K tomuto tématu viz KRÁKORA, Pavel: *Formování občanské společnosti v podmínkách střední Moravy 2. poloviny 19. století a politické stranictví*. Praha 2021.